

PÄÄKIRJOITUS

KEHITYSMAATUTKIMUS JA -OPETUS

Kehitysmatutkimusta ja -opetusta selviteltyt komitea jätti mietintönsä opetusministeriölle kuluvan vuoden heinäkuussa. Kyseessä on epäilemättä yksi virstanpylväs sillä mutkikkaalla tiellä, jota maamme tutkimus- ja opetusinstituutiot ovat viime vuosina kulkeneet. Mietintö ei tärkeydestään huolimatta ole herättänyt mainittavampaa keskustelua; lieneekö syynä se, että mietintö jäi pahoin uutisvyöryyn jalkoihin: samana päivänä alkoi ETYK, ja mietintöjä jättivät myös viestintäpoliittinen komitea ja kolttatoimikunta. Sitä paitsi heinäkuussa moni suunnitteli mieluummin ongelle menoa kuin valtakunnan tutkimus- ja opetuspolitiikkaa.

Komitea, jonka puheenjohtajana toimi prof. Helge Gyllenberg, teki hyvän työn, ja sen ehdotukset ovat riittävän yksilöityjä ja konkreettisia voidakseen tulla toteutetuksi heti, kun löytyy riittävästi poliittista tahtoa. Kehitysmatutkimuksen osalta komitea ehdottaa ensinnäkin, että pidemmällä tähtäimellä harkittaisiin johonkin kehitysmatongelmien erityislohkoon keskittyvän pohjoismaisen instituutin perustamista Suomeen. Kyseeseen voisivat tulla esim. kansainvälisten taloudellisten ja sosiaalisten kehitysongelmien instituutti, väestöinstituutti tai Lähi-idän ja Välimeren alueen instituutti. Toiseksi, komitea ehdottaa, että opetusministeriö kiirehtisi tieteen keskustoimikuntaa asettamaan Akatemiaan erityisen kehitysmatutkimuksen jaoston, jonka jäsenet edustaisivat sekä perehtyneisyyttä tutkimukseen että erilaisia yhteiskunnallisia näkemyksiä. Jaosto olisi pysyvä ja luonteeltaan tieteellisten toimikuntien kaltainen, ja sillä olisi käytettävissään tutkijoiden ja tutkimusassistenttien toimia ja tutkimusmäärärahoja. Kolmas ehdotus tutkimuksen osalta on, että Suomen vuosittaisesta kehitysavusta annettaisiin viisi prosenttia tutkimustukena kehitysmaille.

Korkeakouluopetuksen osalta komitea ehdottaa, että Suomen korkeakoulukeskuksiin perustettaisiin kehitysmatiedon yksikköjä aine- tai aineryhmälaitosten yhteyteen. Yksikkö suunnittelisi oman alueensa korkeakouluopiskelijoiden kehitysmatopinnot ja hankkisi informaatio- ja dokumentaatioaineistoa opiskelijoille ja tutkijoille sekä toimisi koordinaatiokeskuksena. Ensimmäisessä vaiheessa, vuonna 1975, nämä yksiköt perustettaisiin Helsinkiin ja Turkuun myöhemmin määrättävien ainelaitosten yhteyteen. Kumpaankin perustettaisiin yksi tutkijan, yksi tutkimusassistentin ja yksi toimistoapulaisen toimi, ja ne saisivat määrärahoja kirjallisuuden hankintaan ja seminaaritoimintaan. Myöhemmin yksikköjä perustettaisiin myös muihin korkeakoulukeskuksiin. Kehitysmat-aiheisena keskuskirjastona tulisi toimimaan eduskunnan kirjasto, jonne ehdotetaan sijoitettavaksi kehitysmatkirjallisuuden keskuskortisto.

Katto-organisaatioksi perustettaisiin opetusministeriön alaisuuteen kehitysmaaopetuksen ja -tutkimuksen neuvottelukunta, joka edustaisi sekä asiantuntemusta että eri poliittisia näkemyksiä ja jolla olisi päätoiminen sihteeri. Kouluhallituksessa vastaisi ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksen kehitysmaaopetuksesta kansainvälisyyskasvatuksen ylitarkastaja.

Maallemme on jo vuosien kuluessa ehtinyt muodostua jonkinlainen kehitysmaapolitiikka, ja tämä on tapahtunut vailla mitään systemaattista koulutuksellista ja tutkimuksellista pohjaa. Niinpä on syytä suorastaan edellyttää, että komitean ehdotukset johtavat välittömästi toimenpiteisiin, sillä vain hyvin hoidettu koulutus ja hyvin tuettu tutkimus voivat luoda kunnollisen perustan maamme harjoittamalle kehitysmaapolitiikalle. Kehitysmaapolitiikka on puolestaan olennainen osa rauhanpolitiikkaa, mitä seikkaa ei ole suinkaan näinä eurooppalaisen turvallisuuden aikoina tarpeeksi korostettu. Rauha, kuten tunnettua, on nykyään pahiten uhattuna juuri kehitysmaiden suunnalla.

Suomessa vedotaan usein maan pienuuteen ja resurssien niukkuuteen, kun tehdään tärkeitä valintoja. Niinpä viimeaikaisissa tiedepoliittisissa kokonaisohjelmissa (tieteen keskustoimikunta 1972, valtion tiedeneuvosto 1973) on valinta suoritettu niin, että kaikki tärkeiksi mainitut tutkimuksen painopistealueet koskevat oman maamme ongelmia. Kehitysmaat eivät kuulu varsinaisiin painopistealueisiin; ne ovat vain saaneet osakseen hyväntahtoisen pikku maininnan. Komitea joutui siten toimimaan muurinsärkijänä, ja sen esitykset valmistuivat ajoissa ehtiäkseen vielä vuoden 1974 budjettiesitykseen. Näin ei kuitenkaan tapahtunut, ja on vain toivottava että Akatemia huomioisi kehitysmaatutkimuksen tarpeet toistaiseksi ilman nimenomaista määrärahaa.

Komitean mietintö pitää sisällään yleisen tiedepoliittisen ongelman: miten järjestää ongelmakeskeisen, tieteidenvälisen tutkimuksen asema. Selvä trendi on se, että yhä useammat yhteiskuntamme ongelmat tajutaan luonteeltaan monitieteellisiksi; kuitenkin koulut toimivat edelleen separatistisen ainejaon puitteissa, ja yliopistot ja tiedehallinto ovat aineittain järjestettyjä. Lähivuosina tullaan erityisellä innolla rahoittamaan juuri em. ohjelmien suosittamia monitieteellisiä painopistealueita. Niinpä instituutioita on ryhdytty korjaamaan paremmin yhteiskunnallista todellisuutta vastaaviksi: ministeriöihin syntyy neuvottelukuntia toisensa jälkeen, ja nyt näyttää Akatemiaan versovan vähitellen melkoinen määrä jaostoja. Entisiä instituutioita ei pureta, vaan niiden rinnalle, päälle ja alle perustetaan uusia. Tässä yhteydessä ei ole mahdollista pohtia hallinnollisia ongelmia perusteellisesti — todettakoon vain että tiedehallinnossa joudutaan aivan varmasti tekemään valinta siitä, kumpaa linjaa vastaisuudessa tullaan vetämään. Toisaalta on varmasti niin, että sekä alakohdista että ongelmakeskeistä hallintoa tarvitaan, ja viime kädessä ei valinta ole »joko tai» vaan »sekä että». Tällöin joudutaan tarkoin määrittelemään kummankin tyyppisten elinten väliset suhteet. Kehitysmaatutkimuksen osalta tämä merkitsee, että Akatemian tulevan kehitysmaajaoston suhteet on määriteltävä

ensinnäkin toimikuntiin päin, toiseksi tieteen keskustoimikuntaan päin ja kolmanneksi opetusministeriöön ehdotettuun neuvottelukuntaan päin tarkemmin kuin mitä komitea on voinut tehdä.

Kun komitean ehdotuksia ruvetaan toteuttamaan, olisi tärkeätä huolehtia siitä, ettei kehitysmaatiedon yksiköistä muodostu eri korkeakoulukeskusten ja eri aineiden tai aineryhmien välistä taistelua, jonka tuoksinassa itse asia unohtuu. Perustamisen kriteerinä tulisi olla toisaalta tutkimustarve, toisaalta ainelaitoksilla jo ennestään osoitettu aktiivisuus kehitysmaatutkimuksen alueella. Tutkimus on huolellisesti koordinoitava sekä Suomessa että kansainvälisesti niin, että yksikköjen asema ja tutkimustyön sisältö muodostavat hedelmällisen työnjakokokonaisuuden. Parhain asiantuntemus näihin ongelmiin löytyy epäilemättä YK:sta, missä tutkimus jo on määritelty toisen kehitysvuosikymmenen strategian keskeiseksi osaksi, ja missä kehitysmaat itse voivat osallistua kansainvälisen tutkimusyhteistyön suunnitteluun.

Ensimmäisen ja toisen asteen koulutuksessa kehitysmaaopetus on kytketty, kuten luonnollista onkin, osaksi kansainvälisyyskasvatusta. Pullonkaula on selvästi opettajakoulutuksen kohdalla, ja komitea esittääkin kehitysmaa-aiheista luentosarjaa opettajien peruskoulutukseen. Toinen ongelma liittyy eri oppiaineiden asemaan, ja pulmana on jälleen liian jäykkä ainejako sekä jo ennestään tiukat oppiennätykset. Kansainvälisyyskasvatuksen osalta on jo yleisesti hyväksytty sen toteuttaminen läpäisyperiaatteella — sama koskee kehitysmaaopetusta. Solidaarisuus kehitysmaita kohtaan ei voi syntyä niin että ongelma ohimennen mainitaan esim. maantiedon tai historian tunneilla ja mahdollisesti jonkin erityisen päivän tai kampanjan yhteydessä. Kehitysmaiden on oltava olennainen osa niin tiedollisten kuin joidenkin taidollistenkin (esim. musiikki, kuvaamataiteet) aineiden opetusta, sillä ne ovat olennainen osa meidän jokaisen todellisuutta, tahdoimmepa tai emme.

Komitean tehtävän määrittely oli sellainen, ettei se eräitä yleisiä tavoitteita lukuun ottamatta puuttunut tutkimuksen ja opetuksen sisällöllisiin kysymyksiin. Tämä olisikin ilmeisesti ollut vaikeata, sillä komitean sihteerillään teettämä johdantoluku »maailmantila» on erityisesti kansainvälisen järjestelmän rakenteen osalta niin puutteellinen, ettei sen perusteella olisi voinutkaan mitään sisällöllisiä tavoitteita määritellä. Tutkimuksen ja opetuksen sisältöön liittyvät kysymykset kuten muutkin edellä mainitut ongelmat jäävät toivottavasti pian perustettavien uusien elinten harteille.

Helena Tuomi